

Nr 200.

Av herr **Jansson** i Edsbäcken **m. fl.**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående fri rättshjälp åt mindre jordinnehavare i mål rörande vattenuppdämning m. m.

I våra dagar göra sig strävandena att på olika områden skydda de svaga och betryckta allt mera gällande. Denna medkänsla har t. o. m. nått ned ända till den lägste i samhället: brottslingen, som inför allmän domstol åtalas för ett visst begånget lagbrott och tager sig då uttryck i, att samhället utan ersättning ställer rättegångsbiträde till hans förfogande för att han åtminstone skall kunna undgå det straff eller den straffskärpning, som möjligen på grund av okunnighet eller bristande tillgång på juridiskt bildat rättegångsbiträde annars hade kunnat drabba honom. Och erkänns måste, att det är en mycket vacker grundtanke i detta samhällets handlingssätt, att ej ens lämna den grövste brottsling utan rättsbiträde. Men låtom oss tänka efter om icke detta innebär en paradox gentemot de frie laglydige medborgare, som på grund av okunnighet eller fattigdom gentemot en överlägsen part stå fullkomligt makt- och rättslösa. Ty vi veta ju, att vår tids rättvisa mången gång hänger på den ena eller andra partens kännedom om lagar eller författningar, på den utveckling av sin talan, som parterna inför rätten kunna åstadkomma.

Vi syfta på de många fall, där det förekommer, att mindre jordbrukare ofta till stort antal utan eget förvällande bliva indragna i processer, som icke blott för dem själva, utan även för stat och samhälle kan ha de mest ödesdiga följder, därest de, på grund av

bristande insikter eller medellöshet, ej kunna bevaka sin rätt eller ordentligt utveckla sin talan.

Ett flagrant exempel för dagen må här anföras. I sydöstra Värmland, delvis gränsande till och belägen inom Närke och Västergötland ligger sjön Skagern — en sjö med tio mils omkrets. Där ha strandägarna, så gott som *alla* småbrukare med små hemmanslotter, under många år kämpat en förtvivlad kamp med det mycket omtalade kraftaktiebolaget Gullspång—Munkfors. Senast för en vecka sedan visste tidningarna landet runt att berätta om ett ganska stormigt möte i Kristinehamn inför Konungens befallningshavande, där flera hundra strandägare själva och genom ombud gävo sin harm över bolagets tilltänkta åtgärd tillkänna.

Målet har en lång förhistoria. Det har redan i många år pågått vid under- och överdomstolar, ja, såväl häradsrätt som hovrätt ha till och med redan bifallit bolagets ansökan att få höja sjön och mer eller mindre dränka 475 jordbruk omkring densamma. I sista stund har bolaget mött motstånd i högsta domstolen, som för ej länge sedan lagt frågans avgörande i Kungl. Maj:ts händer. När detta sorgligt beryktade vattenrättsmål först förekom, gjorde småbrukarne vid Skagern — inom den valkrets vi själva tillhöra — de mest förtvivalade försök att försvara sin torva utan anlitande av rättshjälp. När de slutligen insågo, att de ej ensamma kunde framställa sina rättsanspråk med den kraft och skärpa, som gentemot av bolaget anlidade Sveriges skickligaste advokater och sakkunnige vore av nöden, sökte de engagera advokat, men antingen stötte de här på personer, som ej ägde nödig sakkunskap, eller ock fingo de »nej» på grund av bristande medel att betala en sådan. När de slutligen — trots redan havda stora ekonomiska uppoffringar — och sedan målet vunnits av bolaget i såväl häradsrätt som hovrätt, kommo under fund med, att enda utvägen till en för dem lycklig utgång i målet vore anlitanDET av en på området skicklig jurist, funno de en sådan, som var villig att åtaga sig deras viktiga angelägenhet och som slutligen nog även genom sin om förmåga och skicklighet vittnande utredning av frågan inför högsta domstolen bidragit till de för dem något ljusare utsikter, som genom högsta domstolens beslut yppat sig. Man kan knappt tänka sig, vilka ekonomiska uppoffringar detta kostat dem. 99 av 100 av dessa strandägare äro i avsaknad av annan förmögenhet än den de äga i sin lilla hemmanslott, som oftast ej uppgår till mera än ett dussintals tunnland.

Deras gårdar äro dessutom ofta mer eller mindre intecknade och de ha att betala dryga räntor därå. Den lilla jordlappen ger emellertid en nödortftig bärgning för dem och deras familjer, de önska ej mera, ty det är ett förnöjsamt och arbetsamt folk. Vad skall en sådan liten jordbrukare ta sig till, om han utan förskyllan överfalles av ett kapitalstarkt och mäktigt bolag?

Allrahelst om han — som i Gullspångsstriden varit fallet — berövats det stöd, som kapitalstarkare större strandägare annars kanske skulle kunna giva. (Ty här är att märka, att Gullspångsbolaget noga sett till, att alla stora jordägare, från vilka det kunnat vänta något motstånd, med rundliga summor förmåtts göra upp i godo). Ja, han har ingen annan utväg än att gripa till lånevägen, för att med nog styrka kunna föra sin talan mot den mäktiga motparten. Vid Skagern till exempel har detta sorgliga mål kostat de små jordägarna tusentals kronor, vilket för dem måste vara mycket kännbart. För att få ihop dessa medel har man måst tillgripa den åtgärden att antingen belåna sina hemman eller ock taga lån mot borgen hos bankerna. Och man kan mycket väl göra sig en föreställning om deras små ekonomiska omständigheter, om man betänker, att ett lån i bank åt vederhäftig person å endast 300 kronor erfordrat en borgen av tre till fyra småbrukare. På detta sätt ha de, den ene efter den andre, fått skuldsätta sig och ändå ej — märk väl — kunnat skaffa sig det försvar inför rätta, som de hade kunnat fått, därest de hade haft råd att genom så kallad sakkunnig låta från sin sida utreda frågan. Bolaget däremot — med sina stora resurser — har kunnat anskaffa en mängd juridiska och sakkunnigas uttalande i frågan med tillstyrkande av bolagets ansökan, oaktat — såsom vid mötet i Kristinehamn även påpekades — dessa i många fall innehålla de mest stridiga uppgifter. Nu är här att märka; att det ej blott gäller några tusentals småbrukares lagliga besittningsrätt till den torva de från fädren ärvt och brukat, ej en strid för den lagenliga och rättmätiga rätt till dessa små jordbruk, som väl ingen förr kunnat bestrida dem, och som väl ingen borde kunna förneka, utan det gäller någonting mera, något vidsträcktare, vida viktigare: bevarandet av en självständig småbrukarestam åt landet och orten, det gäller i ett mål som detta att bevaka de från statens sida sedda oerhört stora ideella värden, som här sättas på spel, det gäller en fråga av den allra största sociala betydelse och vikt. Stat och samhälle ha här oerhörda intressen att bevaka, ty det är väl

ej meningen, att saken så ensidigt skall betraktas från den juridiska sidan, att alla de allmän-mänskliga och ideella värden och samhällsliga intressen, som sättas på spel, helt förgätas och staten sedan — samtidigt som dess strävan går ut på att skaffa utkomstmöjligheter och bereda hem för så många småbrukare som möjligt inom Sveriges landamären — skall få se en befolkning, som släktled efter släktled verkat och levat ostörd på samma fläck, draga bort från den kär vordna torvan, kanske i hundratal emigrera eller avflytta från orten — på grund av att ett bolag tillåtits att dränka deras jord och jaga dem bort därifrån för att sedan låta samhället dragas med konsekvenserna av detta upprörande tillvägagångssätt.

Nu skulle någon kanske kunna invända, att strandägarne ju ha utsikter att få tillbaka de utgifter de haft i målet. Men — det ha de föga eller ingen utsikt till. Ty de ha ej haft förstånd att begära det, eller ock har en stor del av rättegångskostnaderna tillkommit sedan tiden för yrkandens ingivande till högsta domstolen försuttits. De ha därför föga annan utsikt än att själva dyrt få vidkännas vad de nedlagt på en process, som de *själva ej ha minsta skuld till*.

Vi vilja ej vidare orda om detta mål, dess förhistoria, dess behandling vid domstolen med alla dess många detaljer, utan med det anförda velat påvisa, huru svårt det är, ja, rent av omöjligt för mindre bemedlade att med tillräcklig skärpa låta representera sig och försvara sin rätt inför en mängd av de mest framstående jurister, sakkunniga och experter på alla områden, som exempelvis ett mäktigt bolag kunnat bestå sig med. 475 jordbrukares, på praktik och erfarenhet grundade uttalanden gå härvidlag i kvav, gentemot de skäl och uttalanden, som framställas av *en* så kallad sakkunnig.

Under återopande av vad här ovan blivit anfört hemställes,

att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser i syfte att bereda fri rättshjälp och sakkunnigt biträde åt mindre jordinnehavare i mål, som emot sådan anhängiggöres eller i vilka de eljest hava del, såsom vattens

uppdämning, expropriation för industriella anläggningar, kraftstationer, elektriska kraftledningar eller dylikt.

Stockholm den 25 januari 1913.

Carl Jansson
i Edsbäcken.

L. J. Carlsson,
Frosterud.

Nils Helger.

I motionens syfte instämma:

J. P. Igel.

Alfred Persson.

Albert Mossberg.

Julius Söderbom.

Gust. Olson
i Torsby.
